תלמוד בבלי · אחרונים · ר' יוסף ענגיל · גליוני השס · נזיקין

גליוני השס על אבות

רבי יוסף ענגיל

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

גליוני השס על אבות

רבי יוסף ענגיל

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/גליוני-השס-על-אבות/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ג 4
משנה ד 4
משנה ה 5
משנה ח 5
משנה יב 5
פרק ב 5
משנה א 5
משנה ב 6
משנה יב 7
פרק ג 7
משנה א 7
משנה ב 7
משנה ט 8
משנה י 8
משנה טו 8
משנה יז 8
פרק ד 8
משנה א 8
משנה ב 9
משנה ו 9
משנה יב 9
משנה יז 9
פרק ה 9
משנה י 9
משנה יט 9
משנה כ 10
משנה כא 10
פרק ו 11
משנה ו 11

פרק א

משנה א

ועשו סייג לתורה. נ"ב כזה בנדה נ' ב' עשה סייג לדבריך דמאי שנא מכל התורה כולה דעבדינן סייג וע"ע ב"ב צ"א ב' וגדרה זו סנהדרין שגדרו פרצותיהן של ישראל וברשב"ם שגדרו לעשות סייג לתורה.

משנה ג

אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס. נ"ב ע' ס' יריאים סי' ז' מוכח מדבריו דהעובד ע"מ לקבל פרס עובר בלאו דלא תנסו את ד' ושכל עיקרו של לאו זה נאמר ע"ז ע"ש וקצ"ע דא"כ מה הוצרך התנא להזהיר על דבר שהוא לאו בתורה וע"ע שם דנ' מדבריו שהית' גירסתו במשנה דכאן אל תהי' כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס אלא הוו כבנים המשמשין האב שלא ע"מ לקבל פרס וע' שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' ל"ח דכ' דסומא אין לו להעביר הציצית על עיניו בשעה שקורא פ' ציצית וכ' ראי' לזה וז"ל גם במצת שמורים כ' כו' שכל המעביר ציצית על עיניו כו' מובטח שלא יבא לידי סימוי עינים עכ"ל א"כ זה שכבר הוא סומא למה לו להעבירם על עיניו אף שראי' זו יש לדחות דוודאי אין הקב"ה מקפח שכר כל ברי' ויניח זכותו לזרעו אחריו וכדאמרי' אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס כו' עכ"ל ז"ל ולא הי' נצרך לדחי' זו דבלאה"נ אין כאן התחלת ראי' דהעברת הציצית על העינים דהוא עניין חיבוב וכבוד המצוה הרי זה מצוה בעצם לחבב את המצוה אלא דיש למצות חבובי מצוה זו סגולה להגין מסמיון עינים וכן יש לכל מצוות סגולות פרטיות אבל אין הכוונה שזה כל שכרו ובוודאי דשכרו שמור לעוה"ב על שחיבב וכיבד מצות ציצית ובשכר העוה"ב הא שייך גם הסומא אלא דיש אל המצוה הזאת גם סגולה דעוה"ב והיא לא שייכא בסומא ומה בכך ובשבת פ' במה מדליקין דהזהיר במצוה ציצית זוכה ומשמשין לו ב' אלפים וח' מאית עבדים ואטו זה כל שכר המצוה והוא רק סגולה ועניין פרט שיש למצוה זו ובמנחות מ"ד א' זה מתן שכרו בעוה"ז ולא גזר ר"ג לבטלו ממצוה וכן רשב"א בתשובותיו בשהה עם אשתו ולעוה"ב איני יודע כמה וז"פ:

משנה ד

יוסי בן יועזר כו'. נ"ב ע' פירוש משנה זו ומשנה שאחרי' בשו"ת חוט המשולש טור א' סי' מ"ב:

משנה ה

ויהיו עניים בני ביתך. נ"ב ע' ב"מ קי"א ב' ההוא מיבעי לי' להקדים עני לעשיר ע"ש דנלמד מקרא שאם יש לו לשכור פועלים ובאין עניים ועשירים העניים קודמין ע"ש ופשוט דה"ה בכל משמשי הבית העניים קודמין לשוכרן לזה ואולם בב"מ ס' ב' משמע קצת דכוונת המשנה דכאן ויהיו עניים כו' הוא לאפוקי עבדים כנענים ע"ש:

באשתו אמרו כו'. נ"ב ברוקח סי' שי"ז בה' נדה וז"ל ולא להרבות עמה [באשתו נדה איירי ע"ש] שיחה בטילה כדאמרי' באשתו נדה אמרו ק"ו באשת חבירו עכ"ל אולי כך היתה גירסתו כאן במשנה:

משנה ח

וכשיהיו בעלי דינים עומדים לפניך יהיו בעינך כרשעים. ע' שו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' רע"ד:

משנה יב

מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום. נ"ב הוזכר סנהדרין ו' ב' אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום כו':

פרק ב

משנה א

והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה כו'. נ"ב ע' כזה להלכה בחידושי רמב"ן שבת ק"ל ב' וז"ל ועוד שאין אנו שוקלין מצוות זו בזו ואין אנו יודעין מתי שכרן של מצוות כדי שנאמר כמו שהתירו זו נתיר אף זו כמו שמצינו שהתירו שבות עצמה ע"י ישראל גבי מת ולא מצינו לו היתר למילה אעפ"י שמ"ע שבה יותר מפורשת בתורה ונכרתו עלי' י"ג בריתות עכ"ל וע"ע כזה שו"ת מהרי"ל סי' ק"ט שכ' וז"ל אע"ג דקא שר' ראב"י אמירה לעכו"ם לנגן בכלי שיר לשמחת חתן וכלה אין לדמות מצוות זו לזו כו' עכ"ל וע"ע שו"ת מהר"ם פאדווה סי' ח' וז"ל אמנם בעיקר הדין לא אחלוק עליך לאשר קרוב הוא היותו גט מצוה כאשר רמזת במכתבך היות איבה ביניהם ודרכי האיש בלתי מתוקנים הם וכה"ג לא גזר רבינו גרשום דאיתא במרדכי כו' בעוברת על דת דיכול להוציאה בעל כרחה י' שנים ולא ילד שאין לחוש לתקנת ר"ג מטעם זה אפשר להתיר אם לא נבדיל בין מצוה למצוה עכ"ל:

משנה ב

יפה ת"ת עם ד"א. נ"ב ע' ת"י יומא פ"ה ב' ד"ה תשובה וע' שו"ת הר"י ברונא סי' רכ"ז ד"ה אמנם בעסק דידכו כו' וגוף הספק הזה בתיבת עם מהו העיקר נלענ"ד דבעלי הש"ס עצמם נסתפקו בו בברכות ס"ד א' והוריות י"ד א' ע"ש דנסתפקו סיני ועוקר הרים הי' מיניהו עדיף ונ' דעניין הספק עפ"י גמ' בכורות. נ"ב ב' קרי רמי בר חמא עלי' דר' ששת טובה חכמה עם נחלה כו' ע"ש ברש"י דחכמה הוא חריפות ונחלה הוא בקיאות שיש לו נחלת ברייתות היינו שיודע ברייתות הרבה עש"ה וא"כ אי נימא דמה שנאמר בו עם הוא העיקר א"כ מדכתי' טובה חכמה עם נחלה א"כ נחלה דהוא בקיאות עיקר ואי נימא להיפוך דמה שנאמר עליו עם הוא העיקר א"כ חכמה דהוא חריפות עיקר וע"כ זה הי' הספק שלהם מהו העיקר היכא דנאמר עם ודו"ק ונכון בס"ד וע"ע ב"מ ס"ב א' וחי אחיך עמך חייך קודמין כו':

שם רמב"ם ד"ה אח"כ אמר כו' כ' ולמידת לה"ק, נ"ב ע' תוספתא חגיגה פ"א קטן משיודע לדבר אביו מלמדו שמע ותורה ולה"ק עש"ה וע' שו"ת יד אלעזר סי' ל"ב מש"ש במקור הרמב"ם הנ"ל דלמידת לה"ק מצוה ע"ש והנה מקורו מפורש מתוספתא הנ"ל וע' שאילת יעב"ץ סי' י' דנסתפק אי מותר לעיין בבית הכסא במשקלי השמות והפעלים של לה"ק ולפמ"ש הרמב"ם כאן דלמידת לה"ק מצוה נ' לכאורה דבר מכוער קיום מצוה בביה"כ אם שלכאורה לא ידעתי מפורש דבר זה ומהך דשבת קכ"ז ב' לא יכנסו דברי קדושה במקום טומאה אין ראי' וכמובן ותלמידי יוסף חיים דוד נ"י העירני על גמ' מנחות מ"ג ב' אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה והרי הי' יכול להרהר במשקלי השמות והפעלים ואינה ראי' דהכוונה שם על מה שאין מצוה בגופו דציצית שהם בבגד והבגד בטל אל הגוף ע' חולין קכ"ה ב' מת בכסותו מטמא וע"ע שם ע"א ב' תוד"ה למאי הילכתא וע' סנהדרין קי"ב א' רש"י ד"ה כגופה דמי וע"כ חשיבי מצוה בגוף האדם וע"כ כשעמד דהע"ה ערום במרחץ אמר אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה בגופי ואולם בהא דהוזכר במנחות שם גם מזוזה לכאורה לא שייך פי' זה ואולם גם שם הכוונה שאיננו מסובב בחפץ של מצוה ולא מהני לזה העיון במשקלי השמות כו' דהוא רק קיום מצוה וכמובן אולם אם נאמר דהעיון במשקלי כו' אסור בביה"כ מפאת היותו מצוה א"כ גם חישוב תקופות ומזלות יהי' אסור שם ע' שבת ע"ה א' ונודע מ"ש במדרש והובא בתוס' תענית ז' א' ד"ה אף דשמואל למד חכמת התכונה בהלכו להטיל מים ואין הגליון מספיק להאריך יותר וע' שו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' נ"ז עש"ה וע"ע ירושלמי דמאי פ"א ה"ד מחללין דמאי במרחץ שאינו טעון ברכה כו' משמע דאיסור החילול במרחץ רק מפני הברכה ואף דהחילול מצוה

מדמברכינן עלי' אקב"ו וא"כ משמע דמותר קיום מצוה במרחץ וע"ע ירושלמי שביעית פ"ח ה"ב דאין סכין שמן של שביעית במרחץ מפני בזיון קדשים ואין לו עניין לכאן:

משנה יב

יהי ממון חברך חביב עליך כשלך. נ"ב ע' תוס' ב"ק כ"ג א' ד"ד וליחייב דכ' ונ' לדקדק מכאן דיותר יש לאדם ליזהר עצמו שלא יזיק אחרים משלא יוזק כו' עכ"ל וצע"ק מכאן דמשמע דסגי היותו חביב כשלו וע"ע כתובות ק' ב' זיל לא עדיף מדידך וע' רמב"ן עה"ת עה"כ ואהבת לרעך כמוך וע' תוס' סנהדרין מ"ה א' ד"ה ברור וע"ע סנהדרין פ"ד ב' וברש"י שם ד"ה ואהבת וע' ב"מ כ"ט ב' ושם ל' א' וב' דמצא שק או קופה וכל דבר שאין דרכו ליטול אילו הי' של עצמו מ"מ מצרכינן קרא שלא יהי' מחויב בשל חבירו ומשמע דלולי קרא הי' הסברא דמחויב ליטול עבור חבירו אף שעבור עצמו הי' מפסיד ולא הי' נוטל וע' שו"ת מעיל צדקה סי' כ"ו ד"ה ונחזור למ"ש שאם אין סכנה פרטיית לקטנים יותר מלגדולים כו' עש"ה וע' שו"ת מהר"ם בר ברוך סי' קע"א עש"ה וע' שו"ת חוט המשולש טור א' סי' מ"ו עש"ה וע"ע שם טור ג' סי' כ"ו מש"ש בשם המרדכי דהצריך היות שם שכירו או לקיטו ואל"ה חייב אע"ג דהניח בספינה גם את שלו ע"ש וע' שו"ת שבות יעקב סי' קנ"ט מש"ש וא"ל דשאני במזיק לאחריני כו' אי משום הא לא תברא דודאי מה דעלך סני לחברך לא תעביד וכיון דמשום היזקו מותר לקוצצו מכ"ש משום היזיק דאחריני כו' והי' לו להביא תוס' ב"ק הנ"ל דיותר יש לו ליזהר שלא יזיק אחרים משלא יוזק וע"ע תוס' נדה י"ז א' ד"ה שורפן חסיד דמדת חסידות לעשות דבר המזיק לעצמו בשביל שלא יוזקו אחרים ואפי' נזק האחרים הוא רק אפשריות עש"ה וע"ע ירושלמי ב"מ פ"ג ה"ז נתנן במקום שנוהג כו' עש"ה:

פרק ג

משנה א

דע אין באת כו' מטפה סרוחה. נ"ב כזה ע"ז כ' א' רק שהית' באה מטפה סרוחה:

משנה ב

שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה. נ"ב להלן אמר עשרה שיושבין ועוסקין בתורה וכאן לא אמר עוסקין רק ויש ביניהם לפי שבעל המאמר דכאן הוא ר' חנינא בן תרדיון שהי' בשעת הגזיר' שגזרו שלא לעסוק בתורה כמבואר ספ"ק דע"ז וע"כ הי' אז ביניהם רק ד"ת בסתר אבל התנא דלהלן אמר יושבין ועוסקין ל' פרהסיא, כן למדתי מדברי צרור המור פ' ואתחנן ד"ה והטעם השני:

משנה ט

כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו קיימת כו'. נ"ב ע' תענית ז' ב' דדריש ויתרון הכשר חכמה כ"ש אם הוכשרו מעשיהן מעיקרא וכזה שם ח' א' ויתרון הכשר חכמה כ"ש אם הוכשרו מעשיהן מעיקרא, וכזה שם ח' א' ויתרון הכשר חכמה כ"ש אם הנכשרו מעשיו בפני רבו מעיקרא והיינו מטעמא דכיון דאין החכמה קיימת רק ע"י ריבוי המעשים נמצאת המעשה סבת החכמה ולכן קרוי' המעשה עצמה חכמה ונדרש משום זה שפיר ויתרון הכשר חכמה על הכשר המעשה:

משנה י

כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו. נ"ב מעין זה סנהדרין ק"ג ב' כיון שנעשה אדם רש מלמטה, נעשה רש מלמעלה, וברש"י כיון שנעשה אדם רש מלמטה, שיש לו שונאין ואין רוח הבריות נוחה הימנו, נעשה רש מלמעלה, בידוע ששונאין אותו מלמעלה עכ"ל וע"ש וע' שבת קנ"ג א' איזהו בן העוה"ב כו' כל שדעת רבותינו נוחה הימנו וע' ב"ב יו"ד ב' איזהו בן העוה"ב כו' כל שכנגד זקניו כבוד כו',:

משנה טו

הכל צפוי והרשות נתונה. נ"ב ע' פי' הרמב"ם וע' שו"ת הריב"ש סי' קי"ח:

משנה יז

אם אין בינה אין דעת. נ"ב ע' שו"ת הריב"ש סי' תל"ח:

פרק ד

משנה א

איזהו גבור הכובש את יצרו. נ"ב כזה סנהדרין קי"א ב' ולגבורה זה המתגבר ביצרו ואולם כאן אמר הכובש את יצרו ושם לא אמר המתגבר על יצרו רק המתגבר ביצרו והוא כוונה אחרת שמתגבר בהיצר עצמו לטובה להשתמש בו לטוב ע"ש ברש"י וע"ע תמיד ל"ב א' ע"ש כולה סוגיא:

איזהו עשיר השמח בחלקו. נ"ב היינו אפי' אין לו עשירות רק יש לו פרנסה מיגיע כפו ואפי' בצמצום ומסתפק במיעוט ושמח בו במה שיש לו פרנסה בעצמו ואפי' בדוחק וא"צ להיות מקבל מאחרים נקרא עשיר וע' עדיות פרק ב' משנה ט' האב זוכה לבן בנוי בכח ובעושר כו' ובפי' הראב"ד בשם הירושלמי דעושר נלמד מדכתי' נער הייתי וגו' ולא

ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם ע"ש הרי דמה שיש לו לחם וא"צ לבקש מאחרים נקרא זה עושר:

משנה ב

שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה. נ"ב ע' רשב"ם ב"ב קל"ג ב' ד"ה הכניס אחד וד"ה איכא דאמרי דגם מאב לבן הוא כן דמצוה דאב גוררת שיעשה גם הבן מצוה דוגמתה וכן להיפוך עש"ה:

ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה. נ"ב במהרי"ו סי' קצ"א פי' דשכר שנותנין על המלוות בעוה"ז הוא כדי שיהי' האדם שליו ושקט לקיום המצוות ולהיפוך עונשי עביר' בעוה"ז הוא כדי שיהי' טרוד ומצטער ולא יהי' ספוק בידו לקיים המצוות כעניין אם ללצים הוא יליץ, תנה עון על עונם. עש"ה שכן כוונתו:

משנה ו

כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות. נ"ב דגופו הוא כמו ס"ת כדאמרי' בשבת ק"ה ב' דיציאת נשמה מן הגוף דומה לס"ת שנשרף וע"כ מדה כנגד מדה המכבד את התירה גופו מכובד כו', שו"ת שבות יעקב ח"ג סי' יו"ד:

משנה יב

כשלך. נ"ב בשאלתות פ' קדושים איתא ככבוד חבירך:

ומורא רבך כמורא שמים. נ"ב ע' שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' כ"ב דמשמעות דבריו דלאו דווקא ברבו הלומד עמו תורה רק גם במשרת דעלמא אצל בעה"ב ג"כ נאמר הך דמורא רבך כמורא שמים עש"ה ואינו נ' וע' פסחים ק"ח א' דמשמע להדיא איפכא:

משנה יז

מכל חיי העוה"ב. נ"ב ע' שו"ת תשב"ץ ח"ב סי' רנ"א:

פרק ה

משנה י

ארבע מדות כו'. נ"ב מעין דוגמא ב"מ ע' א' ת"ר קרוב לשכר ורחוק להפסד כו' אלא דנחשבו שם ד' דברים והמדות רק ג' רשע, חסיד, מידת כל אדם עש"ה:

משנה יט

כל מי שיש בו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם כו' ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם כו'. נ"ב משמע דבלעם הוא התנגדות אברהם וכך משמע בסנהדרין ק"ה ב' אהבה מבטלת שורה של גדולה מאברהם שנא' וישכם אברהם בבוקר ויחבוש

את חמורו שנאה מבטלת שורה של גדולה מבלעם שנא' ויקם בלעם בבוקר ויחבוש את אתונו ומשמע ג"כ כנ"ל דבלעם הוא הלעומת של אברהם:

משנה כ

הוי עז כנמר כו'. נ"ב ע' שו"ח הלכות קטנות ח"ב סי' ג':

הוא היי אומר עז פנים כו' יהי רצון כו'. נ"ב בשו"ת רד"ך בית כ"ד כ' וז"ל באתי להעיז פני אצל פני כ"ת כי תורה היא וללמוד אני צריך וסמכתי על הא דתנן באבות עז פנים לגיהנם ובושת פנים לג"ע י"ר שתבנה עירך ותשיב עבודת בה"מ במקומה עכ"ל המשנה וי"ל מה עניין בניין העיר אצל עז פנים כו' אלא משום דבלימוד הוא להיפוך שצריך להעיז פנים דלא הביישן למד כו' ולעתיד תמלא הארץ דעה ולא נצטרך העזות אפי' בתורה ולכן משום דקאמר עז פנים לגיהנם והנה בתורה צריך עזות פנים קאמר בתר הכי י"ר שתבנה עירך כו' ואז יתבטל העזות מכל וכל עכ"ל:

משנה כא

בן שמונה עשרה לחופה. נ"ב ע' קידושין ל' א' אדידך על צואר דבריך משיתסר ועד עשרים ותרתי ואמרה לה מתמני סרי עד עשרים וארבעה כתנאי חנוך לנער על פי דרכו ר' יהודה ור' נחמי' חד אמר משיתסר כו' וחד אמר מתמני סרי כו' וברש"י אדידך על צואר דבריך בשעה שעוד ידך תקיפה עליו הוי זהיר ללמדו תוכחות ואיזה זמנו משיתסר כו' בציר משיתסר אין בו דעת לקבל, תוכחות כל כך כו' עכ"ל ומבואר דשלימות הדעת בא רק משיתסר למ"ד משיתסר כו' וא"כ ה"ה למ"ד מתמני סרי בא רק מתמני סרי וע"כ י"ל דיהודה בן תימא דכאן ס"ל ג"כ כמ"ד מתמני סרי דאז הוא שבא שלימות הדעת וע"כ לפי שהזווג נקרא דעת כמ"ש והאדם ידע את חוה אשתו ואיש לא ידעה [וכן בל' משנה ביבמות ע' א' ואם לא ידעה משנעשה פצוע דכא] לכן בן י"ח לחופה וע"ע ש"ע יו"ד סי' א' סעי' ה' ההג"ה ויש מחמירין שלא ליתן קבלה למי שהוא פחות מבן י"ח שנה דאז גברא בר דעת הוא ויודע ליזהר עכ"ל והוא כנ"ל דשלימות הדעת בא רק בי"ח וע"ע מ"ש בגליון ר"ה י"ח א':

שם בן עשרים לרדוף. נ"ב בחזקוני פ' במדבר. עה"כ מבן עשרים שנה ומעלה לפי שבאותו זמן ראוין לצאת ולבוא בצבא המלחמה ומכאן אמרו רבותינו בן עשרים לרדוף עכ"ל:

שם בן שבעים לשיבה. נ"ב הוזכר ב"ב ע"ה א' ואין שיבה פחותה משבעים:

פרק ו

משנה ו

המכיר את מקומו. נ"ב כל' זה סנהדרין ל"ז א' במשנה כל אחד ואחד מכיר את מקומו: